

65. Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма. Репринтное воспроизведение издания YMCA-PRESS, 1955 / Николай Александрович Бердяев. – М.: Наука, 1990. – 220 с.
66. Редлих Р. Очерки большевизмоведения. Книга 1: Сталинщина как духовный феномен / Роман Редлих. – Франкфурт-на-Майне: Посев, 1971. – 251 с.; Редлих Р. Очерки большевизмоведения. Книга 2: Советское общество / Роман Редлих. – Франкфурт-на-Майне: Посев, 1972. – 240 с.
67. Авторханов А. Технология власти / Абдурахман Авторханов. – М.: Слово; Новый мир, 1991. – 638 с.
68. Авторханов А. Происхождение партократии. – Т.1 / Абдурахман Авторханов. – 2-е изд. – Франкфурт-на-Майне: Посев, 1981. – 728 с.
69. Джилас Милован. Лицо тоталитаризма: Пер. с сербо-хорватского / Милован Джилас. – М.: Новости, 1992. – 541 с.
70. Восленский М.С. Номенклатура: Господствующий класс Советского Союза / Михаил Восленский. – М.: Советская Россия, 1991. – 624 с.

Штейнле А. Ф. Руководящая верхушка Советской Украины во второй половине 1940-х – в начале 1950-х годов: советская и диаспорная историография

Анализируется состояние научной разработки проблемы руководящей верхушки послевоенной УССР в трудах советских и диаспорных ученых. Выделяются 3 уровни исследований этого вопроса: биографии, студии об украинской советской элите, общие труды о правящем классе СССР. Обосновывается вывод о значительных пробелах в исследованиях 1940-х–1980-х гг., обусловленных идеологической конъюнктурой и слабой источниковой базой работ.

Ключевые слова: властная элита, послевоенный сталинизм, советская и диаспорная историография, руководящие кадры, номенклатура.

Shteinle O. F. The ruling elite of Soviet Ukraine in the second half of 1940th – at the beginning of 1950th: Soviet and Diaspora historiography

The state of researching of the postwar Ukrainian elite's problem in works of Soviet and Diaspora scientists is analyzing. 3 stages in works about this question have selected: biographies, studies about Ukrainian Soviet elite, general works about ruling class of USSR. The conclusion about considerable blanks conditioned by ideological situation and small source base in works of 1940th – 1980th has grounded.

Key words: power elite, postwar Stalinism, Soviet and Diaspora historiography, ruling cadres, nomenclature.

УДК: 050:298(045)

I. Г. Окрокова

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКИХ РІДНОВІРІВ ЯК ІНФОРМАЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО

Стаття присвячена аналізу періодичних видань українських рідновірів як важливого й специфічного інформаційного джерела. Автор характеризує історію та динаміку розвитку рідновірської періодики, її регіональне представництво та інформативні можливості для дослідження українського неоязичницького руху.

Ключові слова: періодичні видання, неоязичництво, рідновірство.

Українське неоязичництво або рідновірство (від поняття «рідна віра», під яким послідовники цього руху розуміють прадавні етнічні вірування та засноване на них власне віровчення) – специфічна новітня релігійна течія, що набула свого поширення в Україні із здобуттям нею державної незалежності. Перші спроби відродження дохристиянських вірувань в Україні відбуваються ще у 1934 р. Ці ідеї були перенесені їхнім основоположником Володимиром Шаяном до країн західної діаспори, де й відбувалося подальше формування їх у самостійну релігійну течію. У 60–80-х роках ХХ ст. саме в її середовищі здійснювалося ідеологічне й організаційне оформлення рідновірства.

Із середовища української діаспори неоязичницькі ідеї були привнесені до нашої держави. Починаючи з 1991 р. громади неоязичників вже офіційно реєструються в Україні. В 90-х роках відбувається стрімке поширення рідновірського руху, зумовлене, насамперед, піднесенням національної самосвідомості українців і прагненням частини інтелігенції мати власну етнічну віру. На сьогоднішній день кількість прихильників цієї релігійної течії стабілізувалося, можемо відзначити й кризові явища в середині цього руху. Проте рідновірство залишається невід'ємною й оригінальною складовою українського релігійного та культурного простору, чим привертає до себе увагу науковців різних напрямків та суспільства в цілому.

Дослідженню українського неоязичництва присвячені роботи А. Колодного [1], О. Тупик [2], Т. Беднарчика [3-5], О. Гуцуляка [6], Т. Хміль [7] та ін. Ними переважно охарактеризована найпоширеніша рідновірська течія – Рідна Українська Національна Віра (РУНВіра). Підтримувана однимумцями з діаспори, ця конфесія розгорнула серйозну видавничу діяльність, що дає науковцям велику кількість інформативного матеріалу.

Наявність та багатство джерельної бази активізує дослідження цього рідновірського руху. Тому доволі важливим і актуальним питанням є вивчення наявних джерел з історії українського рідновірства, їхньої специфіки та інформативних можливостей.

Зазначимо, що джерельна база з історії рідновірства досить різнопланова. В ній можна виділити кілька груп. Це письмові опубліковані та неопубліковані джерела. Група неопублікованих джерел представлена матеріалами Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України (ЦДАВО) фонду 4648 – Державного Комітету України у справах релігій при Кабінеті Міністрів України, а також фондів обласних рад та виконкомів, які реєстрували статuti окремих неоязичницьких громад.

Серед опублікованих виділяємо конфесійні та позаконфесійні джерела. Однією з важливих груп опублікованих джерел позаконфесійного походження є дані Державного комітету у справах релігій України, вміщені у спеціальних довідниках, на сторінках журналу «Людина і Світ» та на сайті Релігійно-інформаційної служби України. Серед конфесійних виділяємо джерела неоязичницького та християнського походження. Опубліковані письмові джерела неоязичницького походження представлені творами провідних діячів даного релігійного руху, рідновірськими періодичними виданнями та матеріалами в мережі Інтернет. До джерел християнського походження належать протоколи засідань, зборів, присвячених питанню поширення новітніх релігій і неоязичництва загалом, а також промови, інтерв'ю діячів християнської церкви, літературно-публіцистичні твори пропагандистського характеру, статті у конфесійних періодичних виданнях та в мережі Інтернет тощо.

Однією з найспецифічніших груп джерел є періодичні видання українських неоязичників, яким і присвячена дана робота. В ній ми спробуємо охарактеризувати історію та динаміку розвитку рідновірської періодики, її регіональне представництво та інформативні можливості для дослідження українського неоязичницького руху.

Важливі відомості отримуємо, вже прослідкувавши історію постання рідновірської періодики, адже вона відображає формування та розвиток окремих неоязичницьких організацій та громад, їхні зв'язки з одновірцями діаспори, міру успішності, збільшення кількості прихильників або, навпаки, занепад.

Перший рідновірський часопис під назвою «Рідна Віра» був заснований у Канаді провідником РУНВіри Левом Силенком у 1964 р. Власні друковані органи мали також невеличкі організації, утворені у діаспорі шляхом відколу від РУНВіри у 70-х роках ХХ ст. Зокрема, релігійна організація «Головна Рада Ініціаторів Соборного Храму Рідної Віри» протягом 1971-1984 рр. видавала журнал-квартальник «Нові Скрижалі» та внутрішньоконфесійний бюлетень «Щоб будувати». Вони виходили до саморозпуску організації, пов'язаної зі смертю її провідника Мирослава Шкавривки [4, с.31-32].

Журнал «Голос Дажбожичів» був друкованим органом Головної Ради Об'єднання Дажбожих Синів і Дочок України, яку можна вважати однією з сект РУНВіри, до її ліквідації у 1977 р. [4, с.33].

Громадою ім. Лесі Українки об'єднання Української національної віри з квітня 1980 р. і до сьогодні видається журнал «Зоря» [5, с.175].

З 1998 р. по 2002 р. громадою «Оріяна» РУНВіри м. Нью-Йорк на 20 сторінках виходила газета «Самобутня Україна» [8].

Також у Канаді нетривалий час видавалися часописи «Рідновір», «Український світ» та «Українське відродження».

Зародившись у країнах Заходу, подібні періодичні видання із поширенням неоязичництва в Україні з'являються і в нашій державі: спочатку в Києві, а згодом і в інших містах, охоплюючи своєю мережею практично всю її територію.

Одним з найважливіших регіональних центрів періодичних видань рідновірів стало Запоріжжя, яке в середині 90-х років ХХ ст. було потужним осередком неоязичницького руху. З 1995 р. місцевою громадою РУНВіри тут видавався часопис «Світло Оріяни» [9]. Він, подібно до іншої рідновірської періодики, виходив нерегулярно, але був доволі серйозним виданням. Редакторами газети були професійні журналісти М. Білокопитов та П. Юрик, завдяки чому згодом вона перетворилася з регіональної у всеукраїнську.

Дана газета відрізнялася особливою інформаційною потужністю як джерело до вивчення становища РУНВіри на період з 1995 р. (а частково й раніше) до 2000 р. В ній докладно подаються всі новини з життя громад не лише Запорізької обл., а й усієї України, а подекуди й відомості з життя одновірців діаспори. Характеризується участь рідновірів у культурному та громадському житті держави, подаються історії створення окремих громад, розповідається про активістів даного релігійного руху. Також зустрічаємо поодинокі інформації про чисельність окремих неоязичницьких організацій та їхній соціальний склад. Останнє також можна простежити з чисельних фотографій, вміщених на сторінках видання. «Світло Оріяни» проіснувало до 2000 р., після чого без підтримки з діаспори видавці не знайшли матеріальної бази для його подальшого випуску.

З 1995 р. громада РУНВіри м. Дружківка (Донецької обл.) випускає журнал «Рідна Віра». Ця назва підкреслює спадкоємність видання від однойменного часопису, видаваного Л. Силенком у діаспорі. На його обкладинці навіть значиться: „Заснований Учителем Левом Силенком у 1964 р.” [10]. Зараз це видання також із місцевого перетворилося на всеукраїнське і виходить у Києві [11].

Власне видання мала й громада РУНВіри у Хмельницькому – газету «Крок» [12]. Протягом 1998-2000 р. вийшло усього кілька номерів цього часопису.

Об'єднанням Рідновірів України в Києві з 1998 р. видається журнал «Сварог» [13], а з 2006 р. – газета „За Рідну Віру!” [14]. Ці видання відрізняються багатством вміщених на їхніх сторінках етнографічних

розвідок, що зумовлюється тим, що головний редактор видання та голова Об'єднання доктор філософських наук Галина Лозко є спеціалістом в цій галузі, автором багатьох статей та монографій з етнографії [15].

Протягом двох років, з 2001 по 2002 рр., у Запоріжжі виходив часопис «Українська Віра» – вісник Запорізького управління Собору Рідної Української Віри [16]. Він занепав разом із громадою, що його видавала.

Об'єднання Синів і Дочок України (ОСІДУ) РУНВіри з 2001 р. й до сьогодні видає газету «Слово Оріїв» [17].

У 2003 р. від запорізького осередку Собору відкололася більша частина її членів, утворивши разом з його прихильниками з інших міст нову релігійну організацію – Родове Вогнище Рідної Православної Віри (РВ РПВ). У 2005 р. воно видало три номери журналу «Родове Вогнище» [18], а у 2006 р. – журнал «Родосвет» [19].

Восени 2007 р. відбувається розкол вже всередині Родового Вогнища та постає нове неоязичницьке об'єднання – Руське Православне Коло. У 2009 р. воно видало лише один номер свого вісника «Руська Народна Віра» [20]. Та і його швидше можна назвати листівкою, бо має він лише 2 сторінки. Таке становище свідчить про кризовий стан згаданої течії.

Натомість Родове Вогнище поступово збільшує кількість прихильників. Дана організація з 2009 р. починає регулярне видавництво щомісячника „Вера предков” [21]. У цьому ж році власні видання з'являються у підрозділі Родового Вогнища – характерного козацтва. Це газети «Характерник» [22] та „Триглав” [23]. На їхніх сторінках публікуються відомості про вишколи, табори, фестивалі та інші масові заходи, які проводяться цими організаціями, статті на козацьку та рідновірську тематику.

Таким чином, рідновірські періодичні видання починають виходити в країнах західної діаспори з 1964 р., а з 90-х років ХХ ст. з'являються і в Україні. Діаспорні часописи не мали проблем з виданням і функціонували в масі своїй стільки ж, скільки й організація, яка займалася їхнім видавництвом.

Зовсім іншу картину спостерігаємо в Україні. Тут за роки незалежності виникає велика кількість різноманітних неоязичницьких конфесій, й кожна відносно чисельна серед них прагне видавати власний друкований орган. Практично всі ці видання об'єднує нерегулярність та нетривалість виходу. Більшість із них функціонувала у 90-х рр. ХХ ст. за підтримки одновірців з країн Заходу. Коли ж вона поступово припиняється, що пов'язано з кризою діаспорного рідновірського руху, через слабкість матеріальної бази неоязичницьких організацій занепадають і ці видання.

Така нестабільність у видавництві є недоліком окресленої групи джерел, адже інформація з життя неоязичницьких об'єднань подається уривками. Проте він корисний тим, що відображає становище громад та конфесій-видавців, їхній зв'язок із діаспорою, слугує, так би мовити, показником потужності рідновірського руху як в цілому по Україні, так і в окремих її регіонах.

Крім того, періодичні видання неоязичників містять у собі величезну кількість унікальної інформації. Зокрема, часописи, які виходили у діаспорі, особливо у 60-80-х роках минулого століття, виступають фактично єдиним джерелом інформації, що відображає діяльність, ідеї, проблеми невеликих рідновірських організацій, які видавали їх.

Загалом газети та журнали українських неоязичників доволі подібні за своїм змістом. В них, перш за все, публікуються статті релігійно-пропагандистського характеру, новини з життя громад, ухвали засідань та конференцій, відкриті листи до державного керівництва, оголошення про заплановані заходи, за якими можемо простежити релігійну, культурологічну та суспільно-політичну діяльність рідновірів. Подаються основні засади віровчення, молитви, заповіді, замовляння, річний календар свят, описи різноманітних обрядів тощо.

Цінності рідновірським періодичним джерелам надає й публікація на їхніх сторінках офіційних документів, зокрема, статутів організацій, яких немає серед матеріалів, переданих Державним Комітетом України у справах релігій до ЦДАВО. Також неоязичницькі часописи інколи друкують уривки з діаспорної вірознавчої літератури, оригіналів якої немає в широкому доступі в Україні. А крім того, рідновірська періодика дає більш повну інформацію про кількість громад неоязичників, ніж дані документів про реєстрацію статутів релігійних центрів і управлінь Державного Комітету України у справах релігій чи Релігійно-інформаційної служби України, адже вони висвітлюють діяльність й об'єднань, не зареєстрованих офіційно.

Неоязичницька преса містить аналітичні статті, зразки творчості рідновірів і т. ін. Все це достатньо чітко відображає погляди представників тієї чи іншої рідновірської конфесії на широке коло релігійних та світських питань, відносини із християнською церквою, державою, стосунки між окремими неязичницькими конфесіями, зв'язки з подібними організаціями інших країн тощо.

Крім того, з огляду на практичну відсутність інших відомостей з цього питання, рідновірські періодичні видання є важливим джерелом для дослідження соціального складу українського неоязичництва. В них вміщені звіти окремих громад чи ініціативних груп, в яких часом подається їхній склад із зазначенням посади чи роду діяльності членів, регулярно публікуються списки осіб, які склали пожертви на ці видання, привітання, подяки тощо. Окремо слід зазначити можливість використання фотографій членів громад та світлин з різноманітних заходів, які публікуються у цих виданнях. Все це допомагає простежити кількісний та якісний склад організацій сучасних язичників.

Врешті, на сторінках періодичних видань українських неоязичників зазвичай публікується контактна інформація, що може стати першим кроком для дослідника, який має на меті проведення соціологічного опитування представників даного релігійного руху.

Безумовно, велика частина інформації, що подається на сторінках періодичних видань рідновірів, є доволі суб'єктивною, тому вимагає критичного ставлення дослідника до неї. Разом з тим, ця суб'єктивність теж може бути доволі корисною для дослідника, висвітлюючи, що саме представники неоязичницької течії намагаються замовчати або так чи інакше викривити.

Неоязичницькі періодичні видання також дають можливість простежити еволюцію поглядів конкретних рідновірських організацій на різноманітні питання, зокрема, їхнє ставлення до національної ідеї, з'ясувати, що є центральним у їхній ідеології та діяльності. Яскравим прикладом цього є видавництво РВ РПВ.

Поставши у 2003 р., частково на базі новостворених на той час загонів „Характерного козацтва”, Родове Вогнище чітко відстоювало українську національну ідею. Поступово позиція його лідера Володимира Куровського змінюється в бік слов'янофільських поглядів, що пов'язано із співпрацею з російськими неоязичниками. Це стає однією з причин конфлікту між провідними діячами організації та розколу Родового Вогнища у 2007 р., внаслідок якого під керівництвом Світлони Пашника утворюється нове об'єднання – вже згадуване вище Руське Православне Коло.

Зміна поглядів В. Куровського та його послідовників відображається на сторінках періодичних видань очолюваного ним Родового Вогнища: російською видається не лише журнал „Родосвет”, а й газета „Вера Предков”. На їхніх сторінках друкується вже „Осенний календарный цикл славян” (виділено автором). Крім того, останнє видання ілюструє перехід центру уваги зазначеної організації від пропагування української звичаєвості, традицій, відстоювання „рідності” власної віри, навіть з релігійних питань до більш загальних: „Позитивное мышление – шаг к здоровью”, „Возобновляемые виды энергии”, „Болезнь как инструмент развития” та інші подібні матеріали [21]. Таке становище є наслідком співпраці В. Куровського з відомим автором В. Синельниковим.

Натомість послідовно відстоюють націоналістичні погляди та істинність власного віровчення представники РУНВіри на сторінках газети „Слово Оріїв”, матеріали якої часто межують з агресивністю. Громада-видавець демонструє велику зацікавленість політичними та культурними подіями в Україні та світі, бескомпромісно й наполегливо, часом некоректно, критикують християнське віровчення.

Таким чином, періодичні видання українських рідновірів є унікальним та надзвичайно цінним інформаційним джерелом для дослідження неоязичницького руху. Видання більшості з них було недовгим та нерегулярним, воно переважно припадає на 90-ті роки ХХ ст., співпадаючи із бурхливим поширенням рідновірського руху на хвилі національного піднесення в українській державі й таким чином відображаючи ступінь успішності неоязичницьких об'єднань. Та не зважаючи на таку нестабільність, неоязичницькі газети та журнали є фактично невичерпними за своїм інформаційним потенціалом.

На сторінках рідновірських періодичних видань публікуються важливі відомості про основи віровчення українських неоязичників, їхні ідеологічні погляди, історію виникнення й розвитку, суспільну та обрядову діяльність, календар свят, соціальний склад, стосунки з іншими релігійними конфесіями й організаціями своєї течії тощо. Зазначені джерела також дають можливість прослідкувати еволюцію поглядів окремих рідновірських напрямків.

Періодичні видання українських неоязичників є цінним джерелом інформації для дослідження даної релігійної течії й потребують уваги з боку науковців. Крім того, подальшого вивчення потребує історія виникнення й розвитку неоязичницької періодики, її особливостей та інформаційного потенціалу.

Джерела та література

1. Колодний А.М. РУНВіра (Рідна Українська Національна Віра) / А.М. Колодний. – К.: Світ Знань, 2002. – 64 с.
2. Тупик О.О. Язичницькі традиції в духовній культурі українців (90-ті рр. ХХ ст.): Дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 „Історія України” / О.О. Тупик. – К., 2002. – 253 с.
3. Беднарчик Т.Р. Український рідновірський рух у діаспорі ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.11 „Релігієзнавство” / Т.Р. Беднарчик. – К., 2007. – 18 с.
4. Беднарчик Т. «Малі» рідновіри в діаспорі: ідеї і долі / Т. Беднарчик // Людина і світ. – 2004. – №10. – С.31-37
5. Беднарчик Т. Громада імені Лесі Українки Української Національної Віри / Т. Беднарчик // Історія релігій в Україні: Науковий щорічник. – Львів: Логос, 2006. – Кн.І. – С.174-179
6. Гуцуляк О.Б. Неоязичництво як світоглядне явище (історико-філософський аналіз): дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.05 „Історія філософії” / О.Б. Гуцуляк. – Івано-Франківськ, 2004. – 92 с.
7. Хміль Т.В. Проблема духовності в етико-релігійному вченні Л. Силенка: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.11 „Релігієзнавство” / Т.В. Хміль. – К., 2001. – 15 с.
8. Самобуття Україна. [Електронний ресурс]: <http://www.runvira.org/lit/index.php>.
9. Світло Оріяни: Часопис громади «Оріяна» м. Запоріжжя ОСІДУ РУНВіри. – Запоріжжя, 1995. – №1-6; 1996. – №1, 2; 1997. – №1-3; 1998. – №1-5; 1999. – №1, 2; 2000. – №2, 3. – 8 с.
10. Рідна Віра: Часопис Об'єднання синів і дочок України (ОСІДУ) Рідної Української Національної Віри (РУНВіри). – Дружківка, 1995. – №1-8. – 8 с.
11. Рідна Віра: Видання Релігійного і Духовного Центру Силенкиан Об'єднання синів і дочок України Рідної Української Національної Віри (ОСІДУ РУНВіри). – К., 2008. – №15. – 48 с.
12. Крок: Видання Трудового колективу ВП «Побужжя» (РУНВіра). – Хмельницький, 1998. – березень, червень; 2000. – травень. – 16 с.

13. Сварог: Часопис Об'єднання Рідновірів України. – К., 1998. – №8; 1999. – №10; 2003. – №13-14; 2005. – №19-20; 2007. – №21. – 24 с.
14. За Рідну Віру! Духовний часопис Об'єднання рідновірів України. – Бориспіль, 2010. – №6. – 8 с.
15. Лозко Г. Українське народознавство / Г. Лозко. – К.: Зодіак-ЕКО, 1995. – 368 с.; Лозко Г. Етнологія України. Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект / Г. Лозко. – К.: АртЕК, 2002. – 304 с.
16. Українська Віра: Вісник Запорізького управління Собору Рідної Української Віри. – Запоріжжя. – 2001. – №1-2; 2002. – №1-4. – 4 с.
17. Слово Оріїв: Часопис Об'єднання синів і дочок України (ОСІДУ) Рідної Української Національної Віри (РУНВіри). – К., 2001. – червень, серпень, грудень; 2002. – №9-11, 14; 2003. – №17-19; 2004. – №20-23; 2005. – №24-28; 2006. – №29-32; 2007. – №33-34; 2008. – №35-37; 2009. – №38, 39; 2010. – №40. – 18 с.
18. Родове Вогнище: Часопис Родового Вогнища Рідної Православної Віри. – К., 2005. – №3. – 32 с.
19. Родосвет: Независимый культурно-просветительский журнал (Родове Вогнище Рідної Православної Віри). – К., 2006. – №1. – 42 с.
20. Руська Народна Віра. – Запоріжжя, 2009. – №1. – 2 с.
21. Вера Предков: международное издание „Родового Огнища Родной Православной Веры”. – Біла Церква, 2009. – №1-4; 2010. – №1-5. – 12 с.
22. Сайт Родового Вогнища Рідної Православної Віри. [Електронний ресурс]: <http://www.alatyr.org.ua.html>.
23. Триглав. – Біла Церква. – 2010. – №5. – 8 с.

Окорокова И. Г. Периодические издания украинских родноверов как источник информации

Автор анализирует историю и динамику развития родноверческой периодики, ее региональное представительство и информационные возможности для исследования украинского неоязыческого движения.

Ключевые слова: периодические издания, неоязычество, родноверие.

Okorokova I. G. The press of ukrainian new-pagan organization as a source of information

The author analyzes the history and dynamics of native faith periodicals, its regional representation and information capacity for researching of Ukrainian new-pagan movement.

Key words: periodicals, new-pagan, native faithful.